

<http://doi.org/10.22282/ojrs.2021.83>

BİR REKREASYON BİÇİMİ OLARAK ÇİZİM VE PERFORMANS BİRLİKTELİĞİ

İlke İLTER GÜVEN

ÖZET

Günlük rutinlerden kaçış ve yenilenme arzusuyla sadece izleyici olarak değil sanatsal eyleme dahil olarak rekreatif bir alan açma, güncel sanat pratikleriyle mümkün hale gelmektedir. Özellikle sanatsal rekreasyon söz konusu olduğunda bireylerin içsel güdülerden tetiklendiği, buna bağlı olarak da sanatı bir aracı olarak kullandıkları söylenebilir. İçsel gereksinimlerle güdülenerek eser yaratmaya koyulan birey, sonuç olarak keyif ve duygusal rahatlamanın yanı sıra entelektüel ve sosyal bir doyum da sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında 1960'ların sanat hareketlerinin etkisiyle eser, izleyici ve sanatçı arasındaki klasik kurgunun belirgin şekilde ortadan kalktığı disiplinlerarası eylemlerin etkisinden referans alan sanatsal eylemlere odaklanılmıştır. Bu süreçte sanatçıların çeşitli disiplinleri bir araya getirerek deneysel algılanan eylemler içine girdikleri görülmektedir. Hazır-nesne kullanımını izleyen süreçle birlikte performans, dolaylı olarak da beden esere dahil edilmesi süreci izlenmiş ve artık hiçbir sanatsal ürünü kendi sınırları içinde değerlendiremeyeceğimiz bir dönem başlamıştır. Sanatın biçimsel ve içeriksel dilinde gerçekleşen melezleşmelerle birlikte resim, heykel, fotoğraf gibi alanlar

birbirlerinin içine geçmiştir. Bu noktada daha da ileri gidildiğinde performansın resim ve çizim diline ait sorunlarla birleşmeye başladığı görülebilir. Özellikle Pollock ve Klein gibi ikon sanatçıların açtığı yolun uzantısı olarak değerlendirebileceğimiz Trisha Brown ve sırasıyla onu izleyen kuşaktaki sanatçılar, çizim dili ve dansı birleştirdikleri bir yola girmişlerdir. Günümüze geldiğimizde Draw to Perform, Fabric, Segni Mossi, Portraits of Hope gibi sanatçı kökenli oluşumlar yürüttükleri yaratıcı terapi projelerinin temellerini bu isimlerden almakla birlikte bir toplum mühendisliği rolüne de bürünmüş görünmektedirler. Öyle ki sadece bahsi geçen sanatçıları temsil eden ya da onlara sergileme fırsatları yaratan kurumların olmanın ötesine geçmiş; çocuk, genç, yaşlı, engelli bireyler gibi farklı kurgudaki yapılar ile toplumun her kesimine rekreatif bir alan yaratır hale gelmişlerdir. Çalışma kapsamında performans ve çizim sanatının melezlenmesinin tarihçesi ele alınırken, güncel pratikler içerisinde ürün veren sanatçılar ve biçim dilleri ele alınacak olup bahsi geçen toplulukların rekreasyon projeleri yoluyla toplumların refah ve mutluluk seviyesine yaptıkları katkılara değinilecektir.

Key Words: Draw to perform, Sanatta Melezleşme, Performans, Sanatsal Rekreasyon, Sanatta Rekreatif Alan

<http://doi.org/10.22282/ojrs.2021.83>

BİR REKREASYON BİÇİMİ OLARAK ÇİZİM VE PERFORMANS BİRLİKTELİĞİ

İlke İLTER GÜVEN

ABSTRACT

Driven by the desire to escape daily routines and refresh oneself, giving room to recreational fields—not only as a viewer but also as part of the artistic activity—is becoming possible through current art practices. Especially in terms of artistic recreation, it can be said that individuals get triggered by internal motives and therefore use art as a mediator. As the motivation by these internal necessities bring the individual to create an artwork, pleasure and emotional relief bring along an intellectual and social satisfaction consequently. Within this context, the scope of this study focuses on artistic activities referencing to the effects of interdisciplinary acts under the influence of 1960s art movement, where the usual fiction between artwork, viewer and the artist had disappeared. During this period, artists seem to have produced artwork—perceived to be experimental—by combining different disciplines. Following the use of ready-objects, a period of performance—an indirect inclusion of the body inside the artwork—emerged, initiating a period in which we could no longer consider any artistic work within its own boundaries. The hybridization of the formative and contextual language of art has merged fields like painting, sculpture,

and photography together. At this point, one can observe that performance started fusing with the linguistic issues of painting and drawing itself. Especially Trisha Brown—who can be considered as an extension of the road built by icons like Pollock and Klein—and artists following her generation founded a new road where they combined dance with the language of drawing. In today's world, formations founded by artists, such as Draw to Perform, Fabric, Segni Mossi, Portraits of Hope, while grounding their creative therapy projects on these names, also appear to be serving as societal engineers. So much so that they have become more than mere organizations representing the said artists or giving them exhibition opportunities. They now provide a recreational space for all walks of life including kids, young adults, elderly, and people with disabilities. Within the scope of this study, the history of the hybridization of performance and drawing will be discussed while referring to contemporary artists and their formative languages as well as the positive contribution of the said organizations to the well-being and happiness of society through their recreational projects.

Key Words: Draw to Perform, Hybridization in Art, Performance, Artistic Recreation, Recreational Field in Art

GİRİŞ

Sanat alanında 20. yüzyılın başlarında beliren birbirinden oldukça farklı biçimsel ve içeriksel arayışlar günümüz sanatına kadar etkilerini eklenmelerle devam ettirmiştir. Özellikle sanatın kutsal malzemeleri sayılan boya, fırça, tuval, kil, mermer, bronz gibi klasik malzemenin yerini günlük hayat nesnelere bırakması, Duchamp sonrası hazır nesne kullanımı, kübizm ile modele sabit bakışın yerini hareketli bakışa bırakması, mekanik ve teknolojik malzemenin sanat içinde kullanılabilir hale gelmesi gibi denemeler disiplinlerin sınırlarının da ortadan kalkması sonucunu doğurmuştur. Öyle ki resim, heykel, video, performans, müzik gibi birbirinden çok farklı anlatım ve ifade olanakları sunan alanlar iç içe geçmeye başlamıştır.

Özellikle 1960'larla iyice belirgin hale gelen sanatta beden kullanılması performans sanatı olarak adlandırılan sürecin yapı taşlarından olmuştur. Sanat eseri olarak performans gösterileri sayesinde eserin yatırım nesnesi olması fikri de altüst edilmiştir. Performans sanatıyla birlikte en dikkat çekici nitelikte olan ve çalışmanın bağlamını da oluşturan durum, eserin oluşumu esnasında bedenin hareket yoluyla esere dahil olması süreci olmuştur. Performans sanatı içinde zamanla dans, müzik, çizim birlikteliği gündeme gelmiştir. Diğer yandan zaman, uzam gibi kavramlar eserin gündemini meşgul etmeye başlamıştır. Sanatsal alanda interaktiflikte gündeme geldikçe, izleyici için eser ortaya koymanın ötesine geçilmiş, izleyici de eserin üretim sürecine dahil olmuştur. Böylece sanatçı, izleyici aynı sahne de bir melez bir performans için ortaklık etmeye başlamıştır.

YÖNTEM

Kaptan'ın işaret ettiği gibi (1998, s. 59) “betimleme, olayları obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı oluşturmaktadır. Bilimsel etkinlikler olayların betimlenmesiyle başlar. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur.” Bu sebeple çalışmada nitel yaklaşım benimsenirken desen olarak betimleme çalışması yapılmıştır. Doküman inceleme tekniği kullanılarak çizim ve performans birlikteliğine işaret eden görsel ve yazılı literatür taranmış, kitap, makale, video ve internet sitelerine başvurulmuştur. Bağlam kapsamında sanatsal rekreatif alan sunan projeler yürüten organizasyonların araştırması yapılırken, çizim ve performansı bir araya getiren sanat tarihsel arka plan ve güncel sanat örnekleri referans olarak incelenmiştir.

1. PERFORMANSI ÇİZİME DAHİL ETME FİKRİ VE TUVALİN SINIRLARINI ORTADAN KALDIRMA

Antmen, Warr ve Jones'un "Sanatçının Bedeni" (Artist's Body, 2006) (Antmen, 2008, s.225) adlı kitaplarını referans vererek performans sanatının özelliklerini yedi başlık altında toplamıştır. Özellikle çizim eylemi ve performans birlikteliği ilişkisine değinen ilk üç tanımlama ele alınacak olduğunda; çalışma kapsamında yer alan sanatçılar 'tuvalleşen beden', 'eylemci beden' ve 'ritüalist ve aşkınıcı beden' kategorilerinde değerlendirilebilir. Antmen'in tarif ettiği haliyle 'tuvalleşen bedenler' de resmin sınırlarını aşmak adına resim yapmak eyleminin kendisine odaklanmak söz konusudur. 'Eylemci beden' başlığı altında düşünülebilecek performanlarda ise sanatın yaratımı ve sunumun aynı anda gerçekleşmesi, yani sanatçının hem nesne hem özne olarak ikili rolü gündeme gelir. 'Ritüalist ve aşkınıcı beden' olarak adlandırılan performanslarda ise özellikle 'viyana aksiyonistleri'n de karşımıza çıkan durum olarak, toplumsal tabuların üzerine giden ve izleyicilerin genel kabul sınırlarını aşan bir performans sergilenmesi, ilkel mit ve ritüelleri anımsatan bir tür şaman rolüne bürünmüş sanatçı davranış modeli söz konusudur. (Antmen, 225)

Bu bağlamda tuvalleşen bedenler tanımlamasındaki resim ve performans birlikteliğinin ele alınışıyla değerlendirilebilecek Jackson Pollock'un *action painting*'leriyle (*aksiyon resmi*) (Resim 1.) 1950'lerde sanatın gündemine; sanatta bilinçaltı ve bilinçdışının ne şekillerde devreye girdiği tartışmaları, diğer yandan sanat diliyle ruhsal arınmanın mümkün olup olamayacağı sorgulamaları ve resim yapma eyleminde duygusal ve ifadesel aktarım kullanılması olasılıkları gibi meseleler yerleşmiştir. Tuvalin sınırlarını kaldıran ve resmin bir yüzey olmaktan çıkıp bir sahne gibi değerlendirildiği bir kapı aralanmıştır. Damlatma tekniği adı verilen boya sıçratmaları sırasında bedeninin hareketlerinin kendine güvenli rahatlığının da devreye girmesiyle, soyut dışavurumculuk diye adlandırılan süreç başlamıştır. Yerde serili kâğıtların üstünde dans eder tavırlarla bir ileri bir geri hareket eden Pollock resmi duvarda ya da sövalede yapılan bir eylem olmaktan çıkartırken, fırça kullanım metodunu da değiştirmiştir. Yüzeyle boyanın fırçayla sürülmesi eylemi unutulmuş hava da uçuşan boyaların heyecan verici cazibesine kapılmıştır.

Resim 1. Jackson Pollock, Action Painting, 1950, Doğu Hampton Stüdyosu, <https://www.chegg.com/flashcards/midterm-flashcards-73c07e1d-ddde-4ad4-ae32-2a45d9f19ab3/deck>, (Erişim tarihi: 23.03.2021) **Resim 2.** Yves Klein, Body Paintings, <http://www.sanatatak.com/view/zero-sanatcilarini-yakindan-taniyalim-yves>, **Resim 3.** Hermann Nitsch, Viyana Modern Sanat Müzesinde gerçekleştirilen bir performanstan, https://www.huffpost.com/entry/hermann-nitsch-bull-blood-protest_n_58f76718e4b0de5bac42841c, (Erişim tarihi: 20.03.2021)

İzleyen süreçte Fransız sanatçı Klein ise klasik fırça kullanımını benzer şekilde bırakmış, çeşitli insan bedenlerini fırçası olarak kullanma fikrine odaklanmıştır. (Resim 2.) Modelin performansından da faydalanarak izleyici önünde çeşitli beden boyaması resim deneyleri gerçekleştirmiştir. Boyayla kaplanan bedenler tuvalere izleri çıkarılarak resim sanatında yeni kapıların aralanmasını sağlamıştır. Öyle ki “sanatçı, kâğıt üzerinde vücut tarafından bırakılan katmanlı yoğun boya izlerini, şansın ve kendiliğindenliğin işleyişi anlamında değerlendirmiştir” (Balseçen, 2018, s.13). ‘Eylemci beden’ (Antmen) tavırlarıyla Klein bu performanslarda bir yönetmen rolü üstlenmiş modellerini istediği etki ve efektler için yönlendirmiştir. Pollock’un atölyesinde yalnız başına resim yapan sanatçı davranışı Klein’da değişmiş, resimler oluşurken bu kez atölye karşımızda bir tiyatro sahnesine dönüşmüştür. Böylece resmin yapılırken izlenmesi fikri Klein ile birlikte resim sanatı açısından bir diğer büyük yenilik olmuştur.

Asıl tanınırlığı savaş dönemlerinin eleştirel uzantısı olarak şiddet unsurlarını ifade etme tarzı olan Nitsch’in de performans ve resim birlikteliğine odaklandığı görülmüştür. (Resim 3.) Tüm mekanın çeşitli kağıt ve tuval yüzeylerle kaplandığı performanslarında sanatçının boya, kan gibi çeşitli malzemelerle, izleyici karşısındaki resim yapma eylemini ‘ritüalist ve aşkınıcı beden’ (Antmen) olarak tarif edilebilecek ayinsî bir süreç olarak yaşadığı görülmektedir.

Özünde sanatın içerik ve biçim dilinde geleneksel olanı yıkmaya odaklı, özgürleştirici bu arayışlar, bireysel olarak da kişinin iç dünyasına doğru bir yolculuk, fiziksel, psikolojik olarak zihnin yeniden yaratılması ve yenilenmesi için fayda sağlayan, sanatın iyileştirici gücüne işaret eden rekreatif süreçler olarak da değerlendirilebilir. Öyle ki Kodaman bu tür sanatsal rekreasyon alanlarını “beden, beyin ve ruh işbirliğinin sağlanması ve gizil gücün açığa çıkarılması” için bir fırsat olarak görmektedir. (Kodaman, 2013)

2. DANS KOREOGRAFİSİ VE ÇİZİM BİRLİKTELİĞİ

Çizim genel olarak hem yaklaşım hem de eğitimi düşünüldüğünde 1960'lara kadar gördüğünü doğru aktarmaya yönelik, bilek ve kol hareketlerinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi, aynı zamanda üç boyutlu yapılar yaratılabilme yeteneğinin geliştirilmesi odaklıyken, 1960'ların deneyselliğiyle birlikte beceri geliştirme temelli olmayan bir anlayışa yerini bırakmıştır. Hatta öyle ki çizim atölyeleri öğrenci kabulleri yaparken adaylarda çizim altyapısı ve çizme yeteneği aramayı bırakmış, örneğin herhangi bir çizim alt yapısı bulunmayan koreograflar gibi kişileri atölyelere kabul etmeye başlamıştır. (Dai ve Hutchinson, 2016, s.12) Çizim ve dans arasında kalkan sınırlarla birlikte koreografi ve çizim ilişkisi sanat dünyasında kendine daha geniş bir alan açmıştır.

Bu bağlamda 1960'larda New York'lu koreograf Trisha Brown (Resim 4.) “zaman, mekân ve yerçekimi etkilerine karşı insan vücudunun hareket potansiyelini denediği” (LeFevre, 2008) sanatında disiplinlerarası bir yöntem izlerken, kendini hem çizer hem dansçı olarak hissetmiş, birini bir diğerinden daha önemli göremeyecek kadar iki alana da tutkuyla bağlanmıştır. Kendisinin deyişiyle “Hangisinin önce geldiğinden emin değilim” (Trisha Brown'dan Akt. Kleinberg, 2009). Postmodern dansın babası olarak kabul gören Robert Ellis Dunn'ın öğrencisi olarak Brown, doğaçlama yoluyla dans ve çizimi birleştirerek, dansa yeni formlar icat etmeye teşvik edilmiştir. Sanatçının dans anlayışına görsel sanatçılardan Kandinsky ve Sol Le Witt'in görsel araştırmaları ve kuramları da yön vermiştir. Sanatçıları oldukça yüksek bir konsantrasyon ile takip eden ve ilham alan sanatçının koreografilerinde, Kandinsky'nin farklı çizgi çeşitlerinin algıda ve sembolik düzeyde çözümlenmeye çalışıldığı kuramından izler ve Le Witt'in küp formu üzerinden sanatta açmaya çalıştığı kavramsal kuramının yansımaları okunmaktadır. (Dai ve Hutchinson, 2016, s.12-50)

Resim 4. Trisha Brown, Çizim ve Dans Performansı, <https://tr.pinterest.com/pin/36380709463955819/> (Erişim Tarihi: 17.03. 2021) **Resim 5.** Tony Orrico, Performans Sırasında Sanatçı, <https://grantwood.uiowa.edu/fellows/tony-orrico/>, (Erişim Tarihi: 19.03. 2021)

Diğer yandan kişisel hikâyesi incelendiğinde Brown için bir boş zaman aktivitesi olarak başlayan çizim süreci, performanslarında dans yoluyla gerçekleştirdiği arayışın görsel belleği niteliğini yansıtmaktadır. Boş kalınan anlarda bir duygusal boşalım alanı olarak gördüğü çizgisel karalama yapma davranışı, daha sonra onun sanatını ayırt edici kılan bir unsura dönüşmüştür. Karalamalarını kendilik arayışı olarak ifade eden sanatçı, Venedik Bienali'ne gönderdiği çizimleri ile bu önemli etkinlikten kabul görmüş ve değinilen performans çizim melezi sanatının ilk adımlarını atmıştır. Fluxus sürecinin uzantısı olarak “(...) kalıcılık yerine gelip geçiciliği felsefi bir tavır olarak benimsemesi ve bitmiş yapıt yerine süreçselliği ve anı önemsemesi nedeniyle bugün daha çok fotoğraflarından izleyebildiğimiz (...)” (Antmen, s. 205) bu deneysel performanslarda, yüzeye yayılan büyük boyutlu kâğıt malzeme, zamanla, dansını sergilediği bir sahne gibi sanatçıyı sarmalamış, kâğıt malzeme, sahne mi resim yüzeyi mi olarak görülmeli sorularını düşündürmektedir. Zamanı için avangard olarak değerlendirilebilecek bu eylemler Le Fevre'ye (Le Fevre, 2008) “karşımızda bir dansçı mı yoksa görsel sanatçı mı var” sorusunu sordurtmuştur.

Trisha Brown Dance Akademi oluşumunda çalışan ve Brown'ın eylemlerinden oldukça etkilenerek bunu kendi performanslarının referansı olarak gören Tony Orrico ise; bir spirograph (bir dizi plastik dişli ve dişli halkadan oluşan geometrik bir çizim oyuncağı) gibi yerde ya da duvarda kurguladığı kâğıtlara performanslarının görselleştirildiği çizimlerini oluşturmuştur. (Resim 5.) Simetrik hareketler ile ayınsı, ısrarcı ve takıntılı bir hareketler bütünü

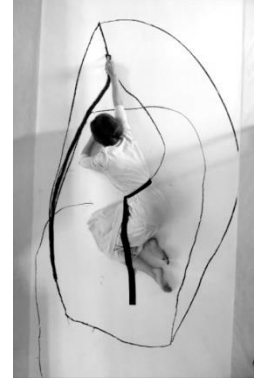
sergilemiştir. Israrla çizdiği dairesel hareketleri gizli bir sembolizm hissettirmektedirler. Atölyesine kapanan ve kendiyi yüzleşme alanı olarak sanatını kapalı ve sınırlı alanlarda yapan resim sanatçısı modeline karşın, bu performatif çizim melezlenmelerinde izleyicinin de üretim sürecinin adeta bir parçası olduğu bir süreç yaşanmaktadır. Onun performanslarıyla çizimi izleyen izleyici, dansı izleyen izleyici, dans ederken çizim yapılmasını izleyen izleyici olarak tarif edilebilecek bir süreç yaşanmaktadır.

Performatif yollarla desen üreten sanatçılarından olan bir diğer sanatçı Ford ise; bir parça kömür kalem ile dev bir kağıdın üzerinde yorucu bir fiziksel rutin yaşamaktadır. Tamamen beden hareketlerinin okunduğu çizimlerinde Orrico'nun aksine daha serbest hareketlerle yol izlemektedir. (Resim 6.) Dans ve yarı performans sanatı ürünü olan hareketli çizimleri, Ford'un çizim ve dansa olan ilgisini birleşik bir sanat formunda biraraya getirmesinin bir yoludur. Her parçada ortaya çıkan karmaşık çizgisel görsellik Pollock'un damlatma tekniğini anımsatmaktadır.

Caroline Denervaud, benzer şekilde performans çizim birlikteliğinde incelenebilecek İsviçreli bir sanatçıdır. Denervaud'un çalışmaları hareket ağırlıklı ve duygulara tam bir yoğunlaşmanın okunduğu performanslardır. Çeşitli videolardan gözlenerek incelenen sanatçının çizimleri Orrico ve Ford'un çalışmalarının aksine daha organik olarak değerlendirilebilir. Danstan çok meditatif bir eylem gibi hareket eden yavaş ve düşünen tavrı çalışmalarının daha duygusal arayışlar olarak algılanmasını sağlamaktadır. (Resim 7.) Pina Bausch'u rol model alan sanatçı "duygu aktarımı ve sanatsal eylem etkileşimine" (<https://www.coeval-magazine.com/coeval/caroline-denervaud>) önem vermekte olduğunu ifade etmektedir.

İzleyicinin verdiği tepkiler, sanatçının bu tepkilere kayıtsız kalma çabası, yüksek konsantrasyon, odaklanma gücü, fiziksel kondisyon, teknik kusursuzluk bu tarz çalışan sanatçıların performanslarında karşımıza çıkan eylem dizileridir. Aynı zamanda zamana ve uzama yayılma, hem beden hareketi hem de kâğıt yüzeyinin mekanı kaplayan sahne hali bir diğer inceleme alanı olarak düşünülebilir. Tüm bunların ötesinde sanatçılar için bu performanslar bilinçaltı akış, serbest çağrışım, dışavurum, duyguların aktarımı, terapi ve sanatsal tutku için alan açmaktadır.

Resim 6. Charlie Ford, <https://www.crossconnectmag.com/post/136142243690/>, (Erişim Tarihi: 19.03. 2021)

Resim 7. Caroline Denervaud, <https://www.artofchoice.co/caroline-denervaud/>, (Erişim Tarihi: 22.03. 2021)

3. REKREATİF ALAN AÇAN MODELLER OLARAK DRAW TO PERFORM, SEGNI MOSSI, PORTRAITS OF HOPE ÖRNEKLERİ

Sanatın iyileştirici ve ilerici gücü kültürel ve sosyal alanda birçok işleve sahiptir. Bu bağlamda incelenebilecek olan *Draw to Perform* Çizim Performans Topluluğu İngiltere’de ikamet eden, sanatçı ve küratör Ram Samocha tarafından hayata geçirilmiş, bünyesinde sanatçı ve teorisyenleri barındıran uluslararası katılımlı bir oluşumdur. Oluşum çizim, ses, hareket, süreç ve performans arasında bir diyalog oluşturmayı amaçlamaktadır. Çizim, dans, müzik, video, fotoğraf gibi farklı medya kullanımına bağlı olarak sanatçılar için geniş bir ifade alanı sağlarken, 2013 yılından beri sürmekte olan uluslararası festivallere ev sahipliği yapmaktadır. Bu festivallerde çeşitli video gösterimleri, alanında önemli ve ünlü sanatçılar ile canlı çizim performans atölyeleri, söyleşiler ve konferanslar gerçekleştirilmektedir. Katılımcılar canlı çizim yaparak, sonuçlarını ve fikirlerini paylaşmaktadır. “Atölye çalışmalarında çağdaş çizimdeki farklı grupları ve konuları hedef alarak sanatı deneyimleme ve alanlarının önde gelen sanatçılarından bazıları ile çalışma fırsatı yaratmaktadır” (<https://www.a-n.co.uk/blogs/dtp-in-london-day-of-performative-drawing-workshops/>, Erişim tarihi: 30.03.2021). Aynı zamanda topluluk sanatçı rezidans programları, sanatçılara mentörlük destekleri yanında, farklı yaş seviyesinden okullar için atölye ziyaretleri ve seminerler organize ederek eğitime katkı sağlamaktadır. (bknz. <https://drawtoperform.com/>, Erişim tarihi: 15.03.2021)

Resim 8. Draw To Perform Atölyeleri, Ram Samocha ve çocuklar, <https://www.a-n.co.uk/events/workshop-with-ram-samocho/> (Erişim tarihi: 10.03.2021)

Draw To Perform bünyesinde gerçekleştirilen sanat sempozyumları incelendiğinde izleyiciye eğitsel ve terapatik rekreatif bir alan açmayı amaçladıkları görülmektedir. “Eğitsel rekreasyon aktiviteleri bireylerin boş zamanları süresince yeni bilgiler öğrenmek ve yeni beceriler kazanmak amacıyla katıldıkları çeşitli eğitsel kurs aktiviteleri, seminer etkinlikleri gibi aktiviteleri içeren boş zaman aktiviteleri” (Çatalkaya, s.29) olarak tanımlanmaktadır. *Draw to Perform* topluluğu da işte bu rekreatif alanda çocuklar, gençler ve yetişkinler için çeşitli workshoplar düzenlemekte, sanatçıların eylemlerinden ilhamla, deneysellikle birleşen yaratıcı atölyeler oluşturmaktadırlar. Bu atölyelerde geniş boyutlu kâğıt yüzeyler üzerinde performans ve çizimi birleştiren hareket odaklı deneyler için çocukların yönlendirildikleri izlenmektedir. Özünde sanatın dilinden yararlanılarak oynusu bir alan yarattıkları görülmektedir. Bu nokta da oluşumun amacının çocuk ve gençlere sanatsal üretim için fırsat yaratmak, sanatı sevdirmek ve uygulanabilirliğini kavratmak olduğu söylenebilir. Aynı zamanda boş zamanı entelektüel bir eylemle doldurarak sanatın terapatik dilinden yararlanıp duygusal boşalma alanı açılmaya çalışıldığı da görülmektedir. (Resim 9.) Öyle ki; sempozyum ve atölye çalışmalarına katılan çocuk ve gençlerin geri bildirimleri incelendiğinde sanatın özgürleştirici gücünden yararlandıklarına ve ilham aldıklarına işaret eden bildirimler görülmektedir.

Resim 9. Çocuklarla Draw To Perform Atölyeleri, <https://drawtoperform.com/children/> (Erişim tarihi: 12.03.2021)

Diğer yandan engelli bireyler için geliştirilmiş atölyeler yoluyla da terapötik rekreasyon faaliyetleri sürdürmektedirler. “Terapötik rekreasyon, engelli ve sağlık sorunu olan bireylerin yaşam çevresinde ihtiyaç duyduğu değişikliklere odaklanan ve bireyin genel sağlık, refah ve yaşam kalitelerini geliştirmek için planlanan rekreasyon aktiviteleri ve deneyimi olarak tanımlanmaktadır” (Çatalkaya, s.23). Bu kapsamda 2018 yılında Brightons'ın çağdaş sanat merkezi Fabrica Galeri’de *Draw to Perform* festivali kapsamında uluslararası katılımlı canlı çizim performansı etkinliklerinde (bkz: <https://www.fabrica.org.uk/chomp>) tekerlekli sandalye kullanan engelli bireylerin yaratıcılıklarını sanat yoluyla ifade etmelerine olanak tanıyan, ‘enAball’ (bkz: <https://www.enayball.com/>) adı verilen taşınabilir ve uyarlanabilir boyama cihazı kullanımlı bir atölye gerçekleştirilmiştir. (Resim 10.a.-b.) Bu çizim için yardımcı teknolojik aletleriyle edindikleri misyonlarını tasarım ekibi şöyle anlatmaktadır;

“Tüm yaratıcı ifadeleri kutlamak, klişelere meydan okumak ve 'engelli sanatçıları' basitçe 'sanatçılar' olarak yeniden şekillendirmek misyonundayız. Bunu, engelli kişilerin bağımsız olarak çalışmasına ve yaratmasına olanak tanıyan güzel ve erişilebilir sanat araçları tasarlayarak ve yaratarak yapıyoruz” (bkz: <https://www.enayball.com/ourmission>, erişim tarihi: 17.03.2021)

Diğer yandan Fabric Galeri (Fabric Gallery) *Draw To Perform* topluluğuna destek vermenin yanı sıra kendi bünyesinde gerçekleştirdikleri; *Chomp*, *Men In Sheds* (Hangarlardaki Erkekler), *Fresh Perspectives* (Yeni Perspektifler), *Going To See Culture Together* (Kültürü Birlikte Görmeye Gidiyoruz) isimli birçok öğrenme odaklı sanatsal rekreatif projeye ev

sahipliği yapmaktadır. Özellikle çocuklara, yaşlı gruplarına ve demans gibi hastalıklara sahip kişilere yönelik terapatik fonksiyonlu, canlandırıcı ve rahatlatıcı etki yaratan atölyeler düzenleyerek toplumsal katkı sağlamayı amaçlamaktadırlar.

Bu projelerde gözlemlendiği üzere sanatsal deneyimler sırasında deneysel arayışlar devreye girdiğinde sanatın eleştirel, sorgulayan, karşı ve muhalif yönü adeta bir tarafa itilmekte, özünde bulunan oyunusal ve terapatik yönü güçlenerek ortaya çıkmaktadır.

Resim 10.a. Chailey Heritage School Hanbury Bölümü öğrencileri (2018), **b.** enAball Projesi, Fabric Galeri’de, <https://www.chf.org.uk/enaball.html>, (Erişim tarihi: 17.03.2021)

Sanatçı Alessandro Lumare ve koreograf Simona Lobefaro'nun dans ve çizim arasındaki etkileşimi araştırmak için 2014 yılında başlattığı araştırma projesi Segni Mossi ise; Roma'daki devlet okullarında sanat yoluyla sosyal gelişmeyi teşvik etmek amaçlı kurulan ve 2015 yılından bu yana 20'den fazla ülkede eğitim kursları ve çalıştaylar düzenlemiş bir oluşumdur. (bkznz. <https://www.segnimossi.net/en/about>, Erişim Tarihi: 02.04.2021) Oluşum ve projeleri incelendiğinde bünyesinde çalışan sanatçılar ve okullar ile yapılan işbirlikleriyle, çocuk ve gençlere çizim ve performans birlikteliğine dair deneysellik fırsatını sunarak, çocukların yaratıcılıklarını güdüleme, onlara özgüven, öz saygı ve yaratma cesareti aşılama, beden farkındalığı sağlama ve toplulukla hareket edebilme becerileri geliştirmeyi arzuladıkları görülmektedir. Günümüz için sanatın ne olduğunu sorgulatmak içinde fırsat yaratan projeler, çocuk ve gençleri kötü alışkanlıklardan korumak, yanlış yollara sapmalarına engel olmak, bağımlılıklardan uzak durmaları için de önem teşkil etmektedir. En önemlisi kendini tanımak

ve kendini yaratmak için yol gösterici olarak görülebilirler. Resim, performans, müzik ve dijital sanatların birleştirildiği, boş zamanların sanat yoluyla değerlendirilmesi olarak bu atölye çalışmaları çocuklara bedenlerinin sınırlarını keşfetmek için de fırsat yaratmaktadır.

Atölye çalışmalarıyla katılımcılara, çizim yapma konusunda hissedilebilen yetersizlik duygusuyla başa çıkabilme, bunun yanı sıra eleştirel düşünebilme ve estetik duyarlılıklarını canlandırabilmeleri için fırsat sunmayı amaçladıklarını söyleyen Lumare ve ekibi (<https://www.segnimossi.net/en/about>) performans ve çizim birlikteliğinin gücüne, tutkuyla inanç içinde görünmektedirler.

Resim 11. Segni Mossi atölyelerinden, <https://medium.com/edmodoblog/the-global-search-for-education-draw-dance-innovate-4fc4b56c769d> (Erişim tarihi:17.03.2021) **Resim 12. (Sağda)** Segni Mossi Çocuk çizim atölyelerinden, <https://fundaciotapies.org/en/activitat/segni-mossi-families-2/>, (Erişim tarihi:17.03.2021)

Portraits Of Hope (bkz. <https://www.portraitsofhope.org>) ikonik semboller yoluyla şehir manzaralarını görsel olarak dönüştüren, büyük ölçekli, kamusal sanat eserleri için fikir ve konseptler yaratan ve tasarlayan Amerikalı ressam ve heykeltıraş Ed Massey ve kardeşi Bernie Massey tarafından 1995 yılında kurulmuş, özellikle ağır hasta (kanser, yanık travması, omurga yaralanmaları, AIDS, kafa ve beyin yaralanmaları gibi) ve fiziksel engelli çocuklara yönelik, performans ve çizim sanatının dilinden faydalanarak, terapatik rekreasyon amaçlı alan açmaya çalışan bir diğer oluşumdur. Çatalkaya'nın belirttiği gibi “terapatik rekreasyonda amaç uzun süre hastanede tedavi gören, kronik hastalığı olan ve sürekli takip gerektiren hastaların moral motivasyonlarını güçlendirmek ve tedaviye destek olmaktır” (s.24). Aynı zamanda Karaküçük'ün değindiği gibi; terapatik rekreasyonlarla hastaların “sorun farklılığı ve niteliğine

göre fiziksel, ruhsal zihinsel ve sosyal sınırlamalarını ve dezavantajlarını; rekreasyonel etkinliklerle ortadan kaldırmayı, azaltmayı veya bu sorunlara uyum içinde olabilmeyi, böylece yaşamı daha bağımsız ve nitelikli sürdürebilmeleri hedeflenmektedir.” (2012, s.19)

Bu amaç ile oluşum, aile üyeleri, ziyaretçiler, sağlık personeli, hastane ve proje gönüllülerinden de destek alarak, proje kapsamında sanatın ve özellikle çizim ve boyama etkinliklerinin gücünden faydalanmaktadır. Engelli bireylerin engel durumlarıyla uyumlu yardımcı araçlar geliştirerek onlara çizim ve boyama fırsatı sunmaktadırlar. Karalama, çizme ve fırçayla yüzeyde boyamanın yarattığı enerji hastalara yaşam enerjisi vermekte, yaratmaya bağlı olarak da hastalıkların yarattığı duygusal boşluğun doldurulması mümkün hale gelmektedir. Diğer yandan yardımcı aletlerin kişiye ve engel durumuna yönelik uyarlanmalarıyla da kişilerde kendi kendine yetebilme becerisi ve başarabilme inancı desteklenmektedir. Ed Massey’in açıklamalarına göre geliştirilen yardımcı aletler şu şekildedir; “tekerlekli sandalyeli çocuklar için teleskop boya fırçaları (Resim 13.b-c), üst ekstremiteleri yaralı veya elleriyle fırça kullanamayan çocuklar için ayakkabı fırçaları (ABD Patenti)(Resim 13.a.) kollarında ve bacaklarında sınırlı veya hiç hareket olmayanlar için aromalı ağız fırçaları” (<https://www.portraitsofhope.org/creative-therapy/>).

Resim 13.a. Ayakkabı Fırçası, **b.** Teleskop Fırça Kullanımı, **c.** Ağız Fırça Kullanımı
<https://www.portraitsofhope.org/creative-therapy/>, (Erişim Tarihi:23.03.2021)

Genelde yere serilerek hazırlanan büyük boyutlu kağıtlar, tasarlanan aletler yoluyla boyanmaktadır. Klug (2018) tarafından yapılan söyleşide değinildiği gibi; çocukların yaptıkları tüm boyamalar büyük resmin parçası niteliğindedir. Massey’in deyimiyle (2018) çocukların yarattıkları bir puzzle’ın parçasını oluştururlar. Geometrik hatlı, minimal, canlı renkli boyama

alanlarından oluşan tasarımlar, kentin içine yayılan çeşitli ulaşım araçları (Resim 14.a.), mimari unsurlar ve Mac Arthur Gölü örneğinde (Resim 14.b.) olduğu gibi rekreasyon alanlarında kente canlılık katan görsel uyaranlar olarak karşımıza çıkmakta, böylece kentin görüntüsünü de olumlu yönde dönüştürmektedirler. Çalışmaların kentin içinde gezinmesiyle proje için farkındalık sağlanmaktadır. Aynı zamanda projeye katılan çocukların işe yarar hissetmeleriyle yaratılan sosyal ve psikolojik desteğin, onlar üzerindeki olumlu katkıları videolar ve fotoğraflar yoluyla görülmektedir. Sonuç olarak boş zaman aktivitesinin ötesinde bir projeye katkı sağlamanın verdiği haz bu projeye iyice belirgin hale gelmektedir.

Resim 14.a. Portraits Of Hope Projesi kapsamında boyanan bir uçak görseli, <https://www.portraitsofhope.org/galleries/garden-in-transit-airborne/>, (Erişim tarihi: 02.04.2021) **b.** Nascar Projesi, Mac Arthur Parkı Göl yüzeyinde yüzen küreler, <https://www.portraitsofhope.org/galleries/the-spheres-at-macarthur-park/>, (Erişim tarihi:02.04.2021).

SONUÇ

Yirminci yüzyılla birlikte diğer alanlarda olduğu gibi sanatta da kesin yargıların, klasikleşmiş ve yerleşmiş ifade tarzlarının ters yüz edilmesi sürecinin yaşandığı incelenen örnekler üzerinden görülmüştür. Özellikle disiplinlerarası dil birlikteliğiyle klasik ifadelerdeki biçim ve içeriklerin yerinden edildiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Çizim görsel sanatların en temel ve birincil ifade aracı olarak, bir düşüncenin nihai sonucunu kanıtlar nitelikte yüzeyde yaratılan bir izdir. Oysaki incelenen örneklerde görüldüğü üzere, çizim ve performans birlikteliğiyle, çizim fikrinin sonucu gösterme odaklılığının değiştiği anlaşılmaktadır. Çizim sanatı içinde performansında etkisiyle zamanın ve düşüncenin

akışının, ritim ve hareketin, değişkenliğin, aynı zamanda kusur ve hataların da gösterilebilir boyutlarıyla düşünölmeye başlandığı bir sürece işaret edilmeye çalışılmıştır.

Sınırların ortadan kalkması süreciyle, sanatın, izleyici açısından hem felsefi bir alan, hem de eylemle birleşmesine bağlı olarak zihinsel ve fiziksel bir rahatlama unsuruna dönüştüğü söylenebilir. Bu özgürleştirici alanda yeni bir dil oluşturmaya yönelik arayışlar, beraberinde sonsuz yaratıcılık ve buna bağlı gelişen rekreatif bir alan açmıştır. İşaret edildiği gibi çizim performans birlikteliğinden hareket ederek, bu alan içinde yaşanan deneysel arayışlarında etkisiyle bir araya gelen sanatsal oluşumlar izleyiciyi de işe dahil ederek yoğun bir terapatik fırsat sunmaktadırlar. Özellikle İtalya, İngiltere ve Amerika gibi birbirinden farklı ülke ve kültürel yapı içinde, oldukça ortak bir dil ve yöntem yakalandığı çalışma kapsamında incelenen örnekler üzerinden fark edilmektedir. Uluslararası etkileşim fırsatı da yaratan bu toplulukların sanatın iyileştirici gücünden faydalanarak çocuk, genç, yaşlı, engelli bireylere rekreatif eğitsel ve terapatik imkanlar sundukları görölmüştür.

Sonuç olarak çalışma kapsamında; özünde sanatsal rekreatiflik barındıran, çizim ve performans birlikteliğine bağlı olarak çalışan sanatçılardan esinle üretilebilecek projeler için model alınabilecek bir örneklendirme yapılmaya çalışılmıştır. Toplumumuzdaki çocuk ve yaşlı nüfus azımsanmayacak ölçüde geniş olmakla birlikte, bu tür girişimlerin çok sınırlı sayıda olduğu gözlenmektedir. Bu bağlamda toplumdaki şiddet oranlarıyla dengelenmeye çalışıldığında da büyük bir ihtiyacın gerekliliği fark edilmektedir. Çalışma kapsamındaki oluşumlar ve yarattıkları etki üzerinden düşünöldüğünde, ülkemizde rekreatif imkanlar çerçevesinde geliştirilen projelerin sanatla kurdukları bağda da eksiklikler olduğu hissedilmektedir. Bu sebeple hasta, çocuk, yaşlı bireylerin performans ve çizim birlikteliğine dayanan bu tür deneysellikler ile yaşam doyumlarına katkı sağlayabilmeleri, fiziksel ve zihinsel olarak dengelerini düzenleyebilmeleri için, bu tür oluşumların kullandıkları yöntemler model olarak kullanılabilir. Böylece kendileriyle daha barışık, yaşam enerjisi daha yüksek bireyler ile toplumsal refah ve mutluluk seviyesi yükseltilebilir. Aynı zamanda engelli bireyler ile ilgili son yıllardaki farkındalıkların artışına paralel olarak, sanat eğitimi veren okullar ile işbirliğiyle yürütölen projelerin sınırları ve çeşitlilikleri genişletilebilir. Sanatın dilinden faydalanarak eğitsel ve terapatik bir rekreasyon alanı sağlamak, bu tür oluşumlar için rekreasyon liderleri yetiştirmek, yaptırılan faaliyetleri sadece boş zaman aktivitesi olarak görmeden eğitici ve

rehabilite edici yönleri de göz önünde bulundurularak faaliyetler geliştirmek amaçlanabilir. Rekreasyon bölümleri ve güzel sanatlar lise, fakülte ve enstitüleri ile yapılabilecek işbirlikleri arttırılarak, sanatsal rekreasyon konusundaki hem kuramsal hem uygulamalı açıklık daha görünmez hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2008). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, (2. Baskı). Sel Yayıncılık. İstanbul. s:205, 225.
- Balseçen, H. (2018). Yves Klein'ın Antropometrilerindeki Bedenler. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 8 (2/1). S:12-20 .
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buyasambid/issue/41540/484585>. (Erişim Tarihi: 10.03.2021)
- Çatalkaya, Y. (tarihsiz). Rekreasyon Kavramı Ve Rekreasyon Hizmet Sistemi Ünite 3.Terapatik Rekreasyon Aktiviteleri - PowerPoint Sunusu <https://avys.omu.edu.tr/public/yusuf.catalkaya>. S:23, 29. (Erişim Tarihi (18.03.2021)
- Çubuk, M. Ş. (2020). Sanatsal Rekreasyon Alanında Dramatik Oyunların Önemi Ve Dramatik Oyun İçerikli Ders Önerisi Geliştirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*. Aralık. s:9-17
- Dai, L. Hutchinson, E. Lu, ©. Dai, S. (2016). Dancing and Drawing in Trisha Brown's Work: A Conversation Between Choreography and Visual Art. s:12-50.
- Kaptan, S. (1998). Bilimsel Araştırma Ve İstatistik Teknikleri. (11. Baskı). Ankara: Tekışık Web Ofset. s.59
- Karaküçük, S. (2012). Terapatik Rekreasyon. Gazi Kitapevi. S:19
- Kleinberg, J. (2009). Trisha Brown. *Frieze Art Magazine*. <https://www.frieze.com/article/trisha-brown>. (Erişim Tarihi: 26.03.2021)
- Klug, L. A. (2018). Hope Floats. *Costco Connection*. August.
https://static1.squarespace.com/static/5b6a93e855b02c6851a1dc05/t/5bbf9ace652deaa7fea54445/1539283687770/Costco_Spread.pdf. (Erişim Tarihi: 04.04.2021). s:54-55
- Kodaman, M. (2013).Türk Geleneğinde Bir Rekreasyon Biçimi Olarak Sanat ve Eğitimi, 2.Rekreasyon Araştırmaları Kongresi 31 Ekim- 3 Kasım 2013, *Dokuz Eylül Üniversitesi ve Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*. S:359-370. Ekim. Kaynağa ulaşım linki:
<https://personel.trakya.edu.tr/mehtapkodaman/#.YFzVfq8zaM8> . (Erişim tarihi:25.03.2021)
- LeFevre, C. (2008). Trisha Brown On Paper: Tribute To Dancer, Artist Continues. *Minn Post*.
<https://www.minnpost.com/arts-culture/2008/04/trisha-brown-paper-tribute-dancer-artist-continues/>. (Erişim Tarihi: 20.03.2021).
- <https://www.coeval-magazine.com/coeval/caroline-denervaud>
- <https://www.portraitsofhope.org/creative-therapy/>(Erişim Tarihi:29.03.2021)
- <https://www.segnimossi.net/en/about.html>, (Erişim Tarihi:20.03.2021)
- <https://drawtoperform.com/>(Erişim Tarihi:11.03.2021)

<https://www.fabrica.org.uk/chomp> (Erişim Tarihi:14.03.2021)

<https://www.enayball.com/ourmission>, (Erişim tarihi: 17.03.2021)

Resim Kaynakçası

Resim 15. Jackson Pollock, Action Painting, 1950, Doğu Hampton Stüdyosu,

<https://www.chegg.com/flashcards/midterm-flashcards-73c07e1d-ddde-4ad4-ae32-2a45d9f19ab3/deck>, (Erişim tarihi: 23.03.2021)

Resim 2. Yves Klein, Body Paintings, <http://www.sanatatak.com/view/zero-sanatcilarini-yakindan-taniyalim-yves>, (Erişim tarihi: 11.03.2021)

Resim 3. Hermann Nitsch, Viyana Modern Sanat Müzesinde gerçekleştirilen bir performanstan, https://www.huffpost.com/entry/hermann-nitsch-bull-blood-protest_n_58f76718e4b0de5bac42841c, (Erişim tarihi: 20.03.2021)

Resim 4. Trisha Brown, Çizim ve Dans Performansı, <https://tr.pinterest.com/pin/36380709463955819/>, (Erişim Tarihi: 17.03. 2021)

Resim 5. Tony Orrico, Performans Sırasında Sanatçı, <https://grantwood.uiowa.edu/fellows/tony-orrico>, (Erişim Tarihi: 19.03. 2021)

Resim 6. Charlie Ford, <https://www.crossconnectmag.com/post/136142243690>. (Erişim Tarihi: 19.03. 2021)

Resim 7. Caroline Denervaud, <https://www.artofchoice.co/caroline-denervaud/>. (Erişim Tarihi: 22.03. 2021)

Resim 8. Draw To Perform Atölyeleri, Ram Samocha ve çocuklar, <https://www.a-n.co.uk/events/workshop-with-ram-samochoa/>. (Erişim tarihi: 10.03.2021)

Resim 9. Çocuklarla Draw To Perform Atölyeleri, <https://drawtoperform.com/children/>. (Erişim tarihi: 12.03.2021)

Resim 10.a. Chailey Heritage School Hanbury Bölümü öğrencileri (2018), **b.** enAball Projesi, Fabric Galeri'de, <https://www.chf.org.uk/enaball.html>. (Erişim tarihi: 17.03.2021)

Resim 11. Segni Mossi atölyelerinden, <https://medium.com/edmodoblog/the-global-search-for-education-draw-dance-innovate-4fc4b56c769d> (Erişim tarihi:17.03.2021)

Resim 12. (Sağda) Segni Mossi Çocuk çizim atölyelerinden, <https://fundaciotapies.org/en/activitat/segni-mossi-families-2/>, (Erişim tarihi:17.03.2021)

Resim 13.a. Ayakkabı Fırçası, **b.** Teleskop Fırça Kullanımı, **c.** Ağız Fırça Kullanımı <https://www.portraitsofhope.org/creative-therapy/>, (Erişim Tarihi:23.03.2021)

Resim 14.a. Portraits Of Hope Projesi kapsamında boyanan bir uçak görseli, <https://www.portraitsofhope.org/galleries/garden-in-transit-airborne/>. (Erişim tarihi: 02.04.2021) **b.** Nascar Projesi, Mac Arthur Parkı Göl yüzeyinde yüzen küreler. <https://www.portraitsofhope.org/galleries/the-spheres-at-macarthur-park/>. (Erişim tarihi:02.04.2021)